

Szymon Tarapata

Głosa do wyroku Sądu Najwyższego z 2 grudnia 2008 r. (III KK 221/08)*

Teza: „Do znamion przywłaszczenia określonego w art. 284 k.k. nie należy zabór rzeczy ruchomej, lecz włączenie do majątku sprawcy legalnie posiadanej cudzej rzeczy (lub prawa majątkowego). Przywłaszczeniem w rozumieniu przywołanego przepisu art. 284 § 1 k.k. jest tylko bezprawne, z wyłączeniem osoby uprawnionej, rozporządzenie rzeczą ruchomą albo prawem majątkowym znajdującymi się w posiadaniu sprawcy, przez włączenie jej do swojego majątku i powiększenie w ten sposób swego stanu posiadania lub stanu posiadania innej osoby albo wykonywanie w inny sposób w stosunku do nich uprawnień właścicielskich, bądź też ich przeznaczenie na cel inny niż przekazanie właścicielowi”¹.

1. Jednym z problemów, na który nieomal zawsze napotykają zarówno praktycy, jak teoretycy prawa karnego materialnego, jest wyznaczanie ścisłych granic pomiędzy poszczególnymi typami czynów zabronionych pod groźbą kary. Ową trudność powoduje w znacznej mierze zwyczaj używania przez prawodawcę w tekstach aktów prawnych wyrażen ustawowych cechujących się nieostrym zakresem znaczeniowym. Wydaje się, iż bez ryzyka popełnienia większego błędu we wnioskowaniu można wysnuć konkluzję, że te spośród wszystkich zachowań spełniających cechy wzorców bezprawnych i karalnych postępień opisanych w treści różnych aktów normatywnych, które skierowane są przeciwko mieniu, stanowią jedną z najmocniej reprezentatywnych kategorii inkryminowanych czynów, które zdarzają się w otaczającej nas rzeczywistości. Innymi słowy – należą one do najbardziej dolegliwych i najczęściej występujących grup negatywnych

* Wyrok dostępny: LEX nr 495316.

¹ LEX nr 495316.

zjawisk dla społeczeństwa. Oznacza to, iż prawidłowa wykładnia znamion typów czynów zabronionych godzących w mienie jest niezwykle doniosła tak dla teorii prawa karnego, jak i dla praktyki aplikowania jego norm. Jeśli chodzi o wzorce bezprawnych i karalnych zachowań, które zostały opisane w treści rozdziału XXXV Kodeksu karnego, nader ważną kwestią dla egzegety stosującego unormowania prawnokarne jest umiejętność ścisłego rozróżnienia inkryminowanego postąpienia w postaci przywłaszczenia od innych aktów podjętych przez jednostkę, które godzą we własność i inne prawa majątkowe. *Prima facie* wydaje się, że w treści glosowanego orzeczenia wyrażono przede wszystkim cztery niezwykle cenne dyrektywy interpretacyjne – stanowiące niezmiernie pomocne kryterium pozwalające na właściwą identyfikację typu czynu zabronionego kwalifikowanego z przepisu art. 284 § 1 k.k. W tekście judykatu SN z 2 grudnia 2008 r. o sygn. akt III KK 221/08 wyrażono bowiem następujące tezy: I. do znamion przywłaszczenia nie należy zabór cudzej rzeczy ruchomej, II. przywłaszczyć można tylko taką rzecz lub prawo majątkowe, które to elementy znajdują się w posiadaniu sprawcy, III. przywłaszczenie jest dokonane tylko wtedy, gdy zawłaszczona przez sprawcę rzecz ruchoma lub prawo majątkowe – przed realizacją znamion czynnościowych określonych w przepisie art. 284 § 1 k.k. – znajdowały się w legalnym posiadaniu przywłaszczyciela, IV. przywłaszczenie następuje wtedy, gdy przywłaszczyciel rozporządza rzeczą lub prawem majątkowym bezprawnie „z wyłączeniem osoby uprawnionej”. Wydaje się, że aby uznać trafność rozważań jurydycznych poczynionych w treści glosowanego wyroku, należy je poddać procesowi falsyfikacji, za pomocą którego można dokonać starannej weryfikacji powołanych wcześniej hipotez. Niemniej jednak już w tym miejscu można zasygnalizować, że najwięcej trudności wykładniczych następuje twierdzenie, iż realizacja znamienia czasownikowego typu czynu zabronionego określonego w przepisie art. 284 § 1 k.k. jest możliwa wtedy, gdy rzecz przywłaszczona lub prawo majątkowe – przed postąpieniem z nimi jak wyłączny właściciel – znajdowała się w legalnym posiadaniu sprawcy. Tym niemniej celem niniejszego artykułu jest weryfikacja zasadności wszystkich wskazanych powyżej tez.

2. Zarówno w judykaturze, jak i w piśmiennictwie z zakresu prawa karnego materialnego, podkreśla się, że zasadniczym czynnikiem dyferencjującym typ czynu zabronionego kwalifikowanego z przepisu art. 278 § 1 k.k. od wzorca bezprawnego i karalnego zachowania opisanego w treści przepisu art. 284 § 1 k.k. jest to, iż – w przeciwieństwie do zwykłego przywłaszczenia – kradzież polega na dokonaniu przywłaszczenia po uprzednim

wykonaniu czynności zaboru². Wydaje się, że powyższe twierdzenie jest jedynie częściowo trafne, a konkretnie w tym aspekcie, w którym stanowi ono, iż typ czynu zabronionego kwalifikowany z przepisu art. 278 § 1 k.k. charakteryzuje się istnieniem zaboru, zaś wzorzec bezprawnego i karalnego zachowania kwalifikowany z przepisu art. 284 § 1 k.k. takowym elementem się nie cechuje. Natomiast, formalnie rzecz ujmując, za budzący wątpliwości trzeba uznać model interpretacyjny, w ramach którego zakłada się, że jednym z integralnych elementów występku kradzieży jest przywłaszczenie cudzego przedmiotu. Niemniej jednak, abstrahując od tego zastrzeżenia

² E. Krzymuski, *Wykład prawa karnego ze stanowiskami nauki i prawa austriackiego*, Kraków 1911, s. 102; W. Makowski, *Prawo karne. O przestępstwach w szczególności*, Warszawa 1924, s. 396; I. Andrejew, *Polskie prawo karne w zarysie*, Warszawa 1989, s. 433; K. Buchała, *Prawo karne materialne*, Warszawa 1989, s. 657; A. Gubiński, *Zasady prawa karnego*, Warszawa 1986, s. 203; E. Janiszewska, *Prawo karne materialne. Część II – Szczególna*, Warszawa 1961, s. 30; D. Pleńska, w: A. Krukowski, L. Falandysz, L. Lernell, K. Ifkiewicz, D. Pleńska, L. Gardocki, J. Kochanowski, *Prawo karne. Część szczególna. Wybrane zagadnienia*, red. A. Krukowski, L. Lernell, Warszawa 1969, s. 98; H. Popławski, *Podstawy prawa karnego*, Gdańsk 1980, s. 251; J. Śliwowski, *Prawo karne*, Warszawa 1979, s. 434; M. Bojarski, J. Giezek, Z. Sienkiewicz, *Prawo karne materialne. Część ogólna i szczególna*, red. M. Bojarski, Warszawa 2007, s. 523; L. Gardocki, *Prawo karne*, Warszawa 2007, s. 323; M. Gałązka, w: A. Grześkowiak, F. Cieplý, M. Gałązka, R. Hałas, D. Szeleszczuk, K. Wiak, S. Hypś, *Prawo karne*, red. A. Grześkowiak, Warszawa 2009, s. 377; A. Marek, *Prawo karne*, Warszawa 2006, s. 541; A. Marek, *Prawo karne. Zagadnienia teorii i praktyki*, Warszawa 1986, s. 395; A. Marek, S. Waltoś, *Podstawy prawa i procesu karnego*, Warszawa 2003, s. 182; M. Surkont, *Prawo karne*, Gdynia 2001, s. 250; B. Michalski, w: A. Wąsek, O. Górniok, W. Koziół, W. Pływaczewski, B. Kunicka-Michalska, R. Zawłocki, B. Michalski, J. Skorupka, *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, t. II, red. A. Wąsek, Warszawa 2006, s. 966; A. Marek, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 605; B. Michalski, *Przestępstwa przeciwko mieniu. Rozdział XXXV kodeksu karnego. Komentarz*, Warszawa 1999, s. 172; M. Kulik, w: M. Budyn-Kulik, P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, M. Mozgawa, *Prawo karne. Praktyczny komentarz*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2007, s. 558; I. Andrejew, *Kodeks karny. Krótki komentarz*, Warszawa 1986, s. 181; I. Andrejew, L. Kubicki, J. Waszczyński, *System prawa karnego. O przestępstwach w szczególności*, t. IV, cz. 2, Wrocław [i in.] 1989, s. 411; I. Andrejew, W. Świda, W. Wolter, *Kodeks karny z komentarzem*, Warszawa 1973, s. 615; M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, w: A. Barczak-Oplustil, G. Bogdan, Z. Cwiakalski, M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, J. Majewski, J. Raglewski, M. Rodzyńkiewicz, M. Szewczyk, W. Wróbel, A. Zoll, *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, t. III, red. A. Zoll, Kraków 2006, s. 211–212; wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu, sygn. akt II Aka 224/06, LEX nr 368624.

wykładniczego, zdaje się, że w celu dokonania właściwej delimitacji wskazanych powyżej postępień, należy właściwie zdefiniować pojęcie zaboru. Na gruncie powszechnego języka polskiego słowo „zabór” oznacza „przywłaszczenie sobie czegoś, zabranie cudzej rzeczy, cudzej własności (zwłaszcza zajęcie obcego terytorium): Zabór mienia, przedmiotu, gruntu, nieruchomości. Dokonanie zaboru”³. Natomiast w ujęciu językowym czasownik „zabrać” to tyle, co: „pozbawić kogoś czegoś, odebrać coś komuś, wziąć coś sobie”⁴. Zatem w oparciu o treść powyższych definicji leksykalnych należy stwierdzić, że jeśli stosowano by słowo „zabór” i „zabrać” w rozumieniu słownikowym na gruncie polskiej ustawy karnej, to w takiej sytuacji trudno byłoby oznaczyć wyraźną granicę pomiędzy kradzieżą a przywłaszczeniem. Trzeba bowiem zauważyć, że na gruncie ogólnego języka polskiego słowa „zabór” i „przywłaszczenie” są w stosunku do siebie synonimiczne. Wydaje się zatem, że aby odróżnić omawiane typy czynów zabronionych, należy uciec się do innych niż językowa metod egzegezy. Przystępując do dokonywania wykładni systemowej i funkcjonalnej, należy wskazać, że jednym ze wspólnych elementów treściowych wzorców bezprawnych i karalnych zachowań kwalifikowanych z przepisu art. 278 § 1 k.k. oraz art. 284 § 1 k.k. jest komponent przywłaszczenia. Niemniej jednak w przypadku kradzieży sprawca winien dokonywać zaboru w celu „przywłaszczenia”, zaś w odniesieniu do samego przywłaszczenia, napastnik musi swym zachowaniem realizować znamię owego „przywłaszczenia” samego w sobie. Stosując obowiązującą na gruncie prawa karnego dyrektywę wykładniczą, która stanowi, że jednakowo brzmiące wyrażenia językowe występujące w obrębie ustawy karnej należy rozumieć homonimicznie, trzeba uznać, iż termin „przywłaszczenie” ma to samo znaczenie zarówno w treści przepisu art. 278 § 1 k.k., jak i w przepisie art. 284 § 1 k.k. Natomiast czasownik „zabiera” występuje na gruncie Kodeksu karnego w treści przepisów art. 125 § 1 k.k.⁵, 278 § 1 k.k., 289 § 1 k.k.⁶, 339 § 2 k.k.⁷ i 358 § 2 k.k.⁸ Również

³ *Słownik języka polskiego*, red. M. Szymczak, t. III, Warszawa 1981, s. 887.

⁴ *Ibid.*, s. 888.

⁵ „Kto na obszarze okupowanym, zajęтым lub na którym toczą się działania zbrojne, naruszając prawo międzynarodowe, niszczy, uszkadza, zabiera lub przywłaszcza mienie albo dobro kultury, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10”.

⁶ „Kto zabiera w celu krótkotrwałego użycia cudzy pojazd mechaniczny, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5”.

⁷ „Jeżeli sprawca dopuszcza się dezercji wspólnie z innymi żołnierzami lub zabierając broń, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8”.

⁸ „Żołnierz, który samowolnie zabiera broń, amunicję, materiał wybuchowy lub inny środek walki, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10”.

to wyrażenie winno się interpretować homonimicznie, a to w myśl reguły interpretacyjnej *lege non distinguente nec nostrum est distinguere*. Pojęcie „zaboru” było wielokrotnie definiowane w obszarze doktrynalnym prawa karnego materialnego. Ujęte ono zostało jako „bezprawne wyjęcie rzeczy spod władztwa osoby dotychczas nią władającej (jak właściciel, posiadacz lub osoba posiadająca do rzeczy inne prawa rzeczowe lub obligacyjne) i objęcie jej we władanie przez sprawcę”⁹. Zacytowana definicja stanowi emanację aplikacji na gruncie polskiego prawa karnego teorii zawładnięcia w stosunku do wzorca bezprawnego i karalnego zachowania polegającego na kradzieży. W myśl tej teorii: „przestępstwo kradzieży jest dokonane z chwilą zawładnięcia rzeczą, to znaczy objęcia jej we faktyczne władanie, jeżeli temu działaniu towarzyszy cel przywłaszczenia sobie zabranej rzeczy”¹⁰. W piśmiennictwie jednocześnie podkreśla się, że nie stanowi zaboru samo unicestwienie władztwa nad rzeczą osoby dotychczas nią dysponującej, pozbawione jednak objęcia tej rzeczy we władanie przez sprawcę¹¹. Nadto w doktrynie prawa karnego wyrażono pogląd, iż „Władztwo – jako pojęcie prawa karnego – jest faktycznym stosunkiem człowieka do mienia, wyrażającym się w tym, że mienie pozostaje w zasięgu jego władzy. Nie może być ono utożsamiane z posiadaniem w znaczeniu prawa cywilnego. Władztwo jako faktyczny stosunek do mienia, polega na tym, że dana osoba rozporządza daną rzeczą zgodnie z przyjętymi w tym względzie zasadami życia codziennego”¹². Wydaje się, iż zacytowany model interpretacyjny może budzić uzasadnione wątpliwości, albowiem – o czym będzie mowa w dalszej części niniejszego opracowania – „rozporządzanie [ściślej: postępowanie z – uwaga moja, S.T.] rzeczą zgodnie z przyjętymi w tym względzie zasadami życia codziennego” jest emanacją stanu faktycznego, polegającego na posiadaniu. Oznacza to, co już zresztą zostało zasygnalizowane, że jednym z kluczowych zagadnień dla możliwości wyznaczenia linii delimitacyjnej pomiędzy typami czynów zabronionych określonych w przepisach art. 278 § 1 k.k. i art. 284 § 1 k.k. jest problem właściwego zdefiniowania

⁹ M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, w: A. Barczak-Oplustil [i in.], *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 34.

¹⁰ I. Andrejew, W. Świda, W. Wolter, *op. cit.*, s. 609. Wydaje się, że inne koncepcje, tj. teoria dotknięcia, uniesienia lub wyniesienia przedmiotu kradzieży, zostały słusznie odrzucone zarówno w literaturze prawa karnego, jak i w orzecznictwie sądowym (A. Marek, *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 590).

¹¹ M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, w: A. Barczak-Oplustil [i in.], *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 34.

¹² E. Kunze, *Zabór pojazdu mechanicznego w celu krótkotrwałego użycia w ujęciu polskiego prawa karnego*, Warszawa 1977, s. 51–52.

pojęcia „władztwo” i określenia jego roli w samej czynności zaboru. Na gruncie ogólnego języka polskiego termin „władztwo” jest wyrażeniem synonimicznym w stosunku do słowa „władanie”, które to oznacza: „dostać, objąć, zabrać coś we władanie »zdobyć władzę nad czymś, zapanować gdzieś«”¹³. Znaczenie pojęcia władać to: „sprawować władzę, panować, rządzić”¹⁴. W oparciu o zacytowane definicje leksykalne nie sposób uznać, że przyjęcie słownikowego znaczenia badanego wyrażenia w toku procesu dekodowania znamion typu czynu zabronionego polegającego na kradzieży rozwiązuje wszelkie problemy wykładnicze związane z właściwym odczytaniem komponentu w postaci „zaboru”. Wydaje się, że za słuszne należy uznać twierdzenie, iż zaboru nie można utożsamiać tylko i wyłącznie z objęciem w posiadanie. Przyjmując założenie przeciwne, należałoby uznać, że przepis art. 278 § 1 k.k. musiałby mieć następujące brzmienie: „Kto obejmuje w posiadanie w celu przywłaszczenia cudzą rzecz ruchomą, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5”. Wydaje się, że przy takiej stylizacji typu czynu zabronionego polegającego na kradzieży, wzorzec bezprawnego i karalnego zachowania w postaci przywłaszczenia byłby zbędny na gruncie polskiej ustawy karnej. Należy wszakże zauważyć, że jednym z elementów konstytutywnych dla uznania danego zachowania za przywłaszczenie jest objęcie przez sprawcę cudzej rzeczy ruchomej – przed postąpieniem z nią jak wyłączny właściciel – w posiadanie. Zatem w sytuacji, gdyby przepis art. 278 § 1 k.k. został sformułowany we wskazany powyżej sposób, realizowałaby swym zachowaniem cechy wzorca bezprawnego i karalnego zachowania osoba, która chce przywłaszczyć nie należącą doń cudzą rzecz ruchomą, bez uprzedniego dokonania jej zaboru. Wydaje się zatem, że na gruncie prawa karnego materialnego istota „zabierania” jest bardziej złożona, aniżeli esencja prostego „objęcia w posiadanie”, przy czym obydwa te pojęcia są ze sobą ściśle powiązane. Jako najbardziej przekonujące jawi się stwierdzenie, że proces „zaboru” cudzej rzeczy ruchomej składa się z dwóch etapów: I. wyzucia pokrzywdzonego przez napastnika z posiadania/władania danego przedmiotu, II. objęcia w posiadanie/we władanie przez tegoż sprawcę wspomnianego *objectum sceleris*¹⁵. Nie można wszakże tracić z pola widzenia, że na grun-

¹³ *Słownik...*, op. cit., s. 731.

¹⁴ *Ibid.*

¹⁵ Aplikacja tego poglądu w praktyce stosowania prawa nastroczała będzie wielu trudności, które w przeważającej mierze związane są z głębokim stanem dyferencjacji stanów faktycznych, które wiążą się z posiadaniem rzeczy ruchomej. Dlatego też analiza zachowania sprawcy rozpatrywanego pod kątem realizacji znamion typu czynu zabronionego

cie prawa cywilnego instytucja posiadania sprowadza się do istnienia pewnego stanu faktycznego, w ramach którego dana osoba wykonuje władztwo nad rzeczą¹⁶. Można zatem rzec, że pojęcie „zaboru” – w rozumieniu typu czynu zabronionego polegającego na kradzieży – polega niejako na „podwójnej modyfikacji władztwa” nad pewnym przedmiotem. Należy przy tym zaznaczyć, że jednym z elementów legitymizujących wzorca bezprawnego i karalnego zachowania kwalifikowanego z przepisu art. 278 § 1 k.k. jest brak zgody dysponenta dobrem prawnym na dokonanie zaboru należącej doń rzeczy¹⁷. Warto przy tym nadmienić, że brak wspomnianej zgody musi dotyczyć wszystkich etapów owego zaboru. W tym miejscu rodzi się jednak pytanie, czy typy czynu zabronionego polegające na kradzieży i przywłaszczeniu mają charakter formalny czy materialny? Słusznie wskazuje się w literaturze, że w odniesieniu do zachowania opisanego w treści przepisu art. 284 § 1 k.k. można wskazać cechę odnoszącą się do zmiany w świecie zewnętrznym, która jest oderwana od realizowanej przez sprawcę czynności wykonawczej. Skutkiem tym jest utrata przez właściciela (posiadacza) lub osobę posiadającą prawo do określonego składnika majątkowego rzeczy ruchomej lub prawa majątkowego. Wskazane następstwo występuje zatem w postaci zaistnienia konkretnego uszczuplenia w majątku pokrzywdzonego¹⁸. Należy przy tym zaznaczyć, że uszczuplenie to nie następuje w sferze prawnej, lecz w sferze faktycznej. Zgodnie z przyjętą na gruncie prawa karnego zmodyfikowaną wersją, tzw. „teorią substancji” – „przywłaszczenie polega nie tyle na nabyciu własności rzeczy przez przywłaszczającego, do którego nie może dojść z uwagi na okoliczności przejęcia rzeczy, lecz na postępowaniu przez przywłaszczającego z rzeczą „jak właściciel”, a więc tak, jakby przysługiwało mu odpowiednie prawo do rzeczy”¹⁹. Natomiast przywłaszczyciel wtedy postępuje z rzeczą jak właściciel, gdy wykonuje w stosunku do niej to, co „tylko właściciel ma prawo wykonać; a więc zużycie, roztrwonienie, zbycie przedmiotu, przekazanie

polegającego na kradzieży musi być dokonywana wnikliwie, tj. przy zachowaniu dużej dozy ostrożności.

¹⁶ J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo rzeczowe*, Warszawa 2006, s. 313.

¹⁷ Por. m.in. M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, *Przestępstwa przeciwko mieniu*, Kraków 1999, s. 34; wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 22 IV 1993 r., sygn. akt II Akc 50/93, KZS 1993, z. 5, poz. 19; wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 30 IV 1992 r., sygn. akt II Akc 38/92, KZS 1992, z. 3/9, poz. 66.

¹⁸ M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, w: A. Barczak-Oplustil [i in.], *Kodeks...*, op. cit., s. 38.

¹⁹ *Ibid.*, s. 284. R.A. Stefański nazywa ten pogląd „teorią postępowania z rzeczą zob.: R.A. Stefański, *Prawo karne materialne. Część szczegółowa*, Warszawa 2009, s. 558.

osobie trzeciej jako własności, przedsięwzięcie w stosunku do cudzego mienia jakiegokolwiek czynności, zmieniających jego wygląd, a wreszcie po prostu zaprzeczenie praw właściciela i zatrzymanie rzeczy wprost, czy też pod jakimkolwiek kłamliwym pozorem²⁰. Dlatego też w treści judykatu z 2 grudnia 2008 r. o sygn. akt III KK 221/08 najwyższa instancja sądowa wyraziła słuszny pogląd, że następstwo wzorca bezprawnego i karalnego postąpienia w postaci przywłaszczenia polega na rozporządzeniu rzeczą ruchomą albo prawem majątkowym znajdującymi się w posiadaniu sprawcy, przez włączenie jej do swojego majątku i powiększenie w ten sposób swego stanu posiadania lub stanu posiadania innej osoby albo wykonywanie w inny sposób w stosunku do nich uprawnień właścicielskich, bądź też ich przeznaczenie na cel inny niż przekazanie właścicielowi. Niemniej jednak wydaje się, że opisany powyżej skutek nie występuje na gruncie typu czynu zabronionego kwalifikowanego w przepisie art. 278 § 1 k.k. Dla bytu kradzieży nie jest bowiem konieczne, aby sprawca finalnie przywłaszczył sobie zagarnięte przezeń mienie. Dla wyczerpania cech wspomnianego powyżej wzorca bezprawnego i karalnego zachowania wystarczające jest, że określony podmiot dokona zaboru cudzej rzeczy ruchomej, ale wszakże pod tym tylko warunkiem, iż w momencie dokonywania realizacji znamienia czasownikowego typu czynu zabronionego będzie on działał w celu postąpienia z rzeczą tak, jakby był jej wyłącznym właścicielem, czyli będzie czynił *cum animus rem sibi habendi*. Niemniej jednak – stosując wyłącznie kryterium literalne – samo działanie w celu przywłaszczenia nie oznacza, że owo przywłaszczenie zostanie przez napastnika dokonane²¹. Na samym początku należy wskazać, że termin przywłaszczenie należy rozumieć tak samo zarówno na gruncie przepisu art. 278 § 1 k.k., jak i przepisu art. 284 § 1 k.k. Jednakowoż – jak już była o tym mowa – w przypadku typu czynu zabronionego polegającego na przywłaszczeniu ustawodawca wprowadza wymóg, aby jego sprawca zrealizował określony w ustawie skutek w postaci dokonania trwałego uszczerbku w majątku pokrzywdzonego. Tymczasem w odniesieniu do podmiotu odpowiedzialności karnej, który realizuje cechy wzorca bezprawnego i karalnego zachowania stypizowanego w przepisie art. 278 § 1 k.k., prawodawca nie wymaga, aby sprawca spowodował następstwo w postaci spowodowania uszczuplenia w mieniu danej osoby. W przypadku kradzieży istotne bowiem jest, aby sprawca *tempore criminis* działał jedynie w celu przywłaszczenia, zaś irrelevantne jest to, czy napastnik po dokonaniu owego zaboru postąpi z zagarniętą przez siebie rzeczą jak

²⁰ W. Małowski, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 1937, s. 786.

²¹ Wyrok SN z 21 I 1985 r., sygn. akt II KR 311/84, LEX nr 17619.

właściciel. Pojawia się zatem pytanie, czy powyższe stwierdzenie jest argumentem przesądzającym o tym, że typ czynu zabronionego kwalifikowany z przepisu art. 278 § 1 k.k. ma charakter formalny? Przed udzieleniem odpowiedzi na tak postawione pytanie należy rozważyć jakie konsekwencje na gruncie prawa karnego powoduje przyjęcie w odniesieniu do wzorca bezprawnego i karalnego zachowania polegającego na kradzieży teorii zawładnięcia rzeczą. W oparciu o tę koncepcję należy uznać, że nie jest wystarczające, o czym już wspomniano w treści niniejszego opracowania, aby sprawca typu czynu zabronionego kwalifikowanego z przepisu art. 278 § 1 k.k. utracił chwilowe posiadanie nad zagarniętym przez daną osobę przedmiotem. W orzecznictwie i piśmiennictwie tylko częściowo zasadnie przyjęto, że: „Wyjęcie rzeczy spod władztwa osoby uprawnionej i podjęcie działań mających na celu zabranie jej z miejsca, w którym się znajduje, które nie zostają jednak ukończone ze względu na interwencję osób trzecich, nie może zostać uznane za wypełnienie ustawowych znamion zaboru rzeczy. Do ich realizacji, oprócz pozbawienia dysponenta władztwa nad rzeczą, konieczne jest objęcie tej rzeczy przez sprawcę we władanie²². Znamionnym jest, że zacytowany pogląd jest błędny w zakresie, w jakim stanowi on, iż sprawca kradzieży musi podjąć starania, które mają na celu zabranie danego przedmiotu z miejsca, w której ten obiekt się znajduje. Wydaje się raczej, że wskazany model interpretacyjny w swym kwestionowanym zakresie przejawia daleko idące podobieństwo do zarzuconej obecnie w doktrynie prawa karnego tzw. „teorii wyniesienia”²³. Jak już była o tym mowa – esencją typu czynu zabronionego polegającego na kradzieży jest tzw. „podwójna modyfikacja władztwa” nad rzeczą ruchomą, która sprowadza się do zmiany osoby jej posiadacza. Wydaje się zatem, że typ czynu zabronionego kwalifikowany z przepisu art. 278 § 1 k.k. cechuje się dwoma następstwami. Należy bowiem zauważyć, że jednym z jego skutków jest zubożenie stanu rzeczywiście posiadania składników majątkowych u pokrzywdzonego, zaś drugim zaistnienie – wzbogacenie posesoryjnego po stronie napastnika. Trzeba bowiem pamiętać, że stosunki posesoryjne wchodzą w zakres znamienia przedmiotu ochrony typu czynu zabronionego polegającego na kradzieży²⁴. Zatem – reasumując – wzorzec bezprawnego i karalnego zachowania

²² M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, w: A. Barczak-Oplustil [i in.], *Kodeks...*, op. cit., s. 38; wyrok SN z 8 IX 1989 r., sygn. akt V KRN 207/89, OSNPG 1990, nr 4, poz. 27.

²³ M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, *Przestępstwa...*, op. cit., s. 38.

²⁴ M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, w: A. Barczak-Oplustil [i in.], *Kodeks...*, op. cit., s. 35.

wania polegającego na kradzieży cechuje się opisanym powyżej podwójnym skutkiem²⁵. Brak któregośkolwiek z tych elementów wyklucza zakwalifikowania postąpienia sprawcy jako czynu zabronionego kwalifikowanego z przepisu art. 278 § 1 k.k. Oznacza to, że z jednej strony nie dopuszcza się popełnienia wzorca bezprawnego i karalnego zachowania polegającego na kradzieży sprawca, który pozbawia pokrzywdzonego posiadania rzeczy ruchomej, lecz nie obejmuje władztwa nad tym przedmiotem, a z drugiej nie realizuje znamion rzeczowego postępku osoba, która – bez uprzedniego pozbawienia władztwa nad rzeczonym *obiectum sceleris* innego podmiotu – obejmuje w posiadanie cudzy substrat majątkowy.

Pomimo przyjęcia wskazanego powyżej modelu interpretacyjnego, należy podkreślić, że sprawca kradzieży nie może dopuścić się przywłaszczenia zabranej przezeń uprzednio cudzej rzeczy ruchomej. Trzeba bowiem zauważyć, że w opisaney sytuacji napastnik, zabierając przedmiot czynności wykonawczej, postępuje z nim jak właściciel. Jakkolwiek konkluzja ta nie znajduje oparcia w literalnym brzmieniu przepisów polskiej ustawy karnej, tym niemniej jest ona immanentnie związana ze specyfiką wzorca bezprawnego i karalnego zachowania opisanego w treści przepisu art. 278 § 1 k.k. Nie można wszak uznać, że postąpienie z rzeczą jak właściciel jest znamieniem kradzieży. Trzeba bowiem mieć na uwadze, że wskazane następstwo jest jedynie nieodzowiedlona wprost w ustawowych znamionach konsekwencją powstania podwójnego skutku określonego w typie czynu zabronionego kwalifikowanego z przepisu art. 278 § 1 k.k.

Rekapitułując, typ czynu zabronionego określony w przepisie art. 284 § 1 k.k. – w przeciwieństwie do wzorca bezprawnego i karalnego zachowania polegającego na kradzieży – nie cechuje się znamieniem zaboru rozumianym jako zaistnienie podwójnego następstwa w sferze władztwa nad rzeczą ruchomą. Natomiast – stosownie do poglądu wyrażonego w treści głosowanego orzeczenia – skutek przywłaszczenia ma charakter różnorodny i jest nim rozporządzenie rzeczą ruchomą albo prawem majątkowym znajdującymi się w posiadaniu sprawcy, przez włączenie jej do swojego majątku i powiększenie w ten sposób swego stanu posiadania lub

²⁵ Za niekonsekwentne należy uznać stanowisko wyrażone przez M. Dąbrowską-Kardas i P. Kardasa, którzy z jednej strony twierdzą, że skutkiem typu czynu zabronionego polegającego na kradzieży jest objęcie rzeczy wyjętej spod władztwa osoby uprawnionej we władanie sprawcy, zaś z drugiej przyznają, iż: „Dla zrealizowania znamienia skutku przestępstwa kradzieży muszą [...] zostać przesądzone łącznie dwa elementy. Po pierwsze, fakt pozbawienia przez sprawcę osoby uprawnionej władztwa nad rzeczą. Po wtóre, objęcia tej rzeczy przez sprawcę we władanie” (*ibid.*, s. 38).

stanu posiadania innej osoby albo wykonywanie w inny sposób w stosunku do nich uprawnień właścicielskich, bądź też ich przeznaczenie na cel inny niż przekazanie właścicielowi.

3. W treści glosowanego orzeczenia wyrażono pogląd, że można przywłaszczyć jedynie taką rzecz ruchomą lub prawo majątkowe, które to substraty uprzednio znalazły się w posiadaniu sprawcy, przy czym ów stan posesoryjny musi mieć charakter legalny. Wydaje się, że zacytowany model interpretacyjny jest jedynie częściowo trafny. Jakkolwiek nie budzi wątpliwości fakt, że realizuje znamiona typu czynu zabronionego kwalifikowanego z przepisu art. 284 § 1 k.k. jedynie ta osoba, która znajduje się już w posiadaniu przedmiotu, z którym rzeczony sprawca postępuje jak właściciel, tym niemniej za nietrafne jawi się twierdzenie, iż owo posiadanie musi być niebezprawne. Zatem – akceptując w całej swej rozciągłości pierwszy ze wskazanych powyżej konceptów wykładniczych i odstępując od jego szerszego omówienia, należy przystąpić do dokonania procesu falsyfikacji drugiego z przytoczonych w treści niniejszego akapitu poglądów. Należy przy tym nadmienić, że obalenie kwestionowanego modelu interpretacyjnego jest o tyle trudne, iż został on jednogłośnie zaaprobowany w literaturze z zakresu prawa karnego oraz w orzecznictwie sądowym, a można by wręcz rzec, że stał się on jednym z paradygmatów nauki dotyczącej części szczególnej polskiej ustawy karnej²⁶. Legalność posiadania cudzej rzeczy ruchomej uznaje się za jedną z przesłanek konstytutywnych, której zaistnienie przesądza o zakwalifikowaniu postąpienia sprawcy jako spełniające cechy wzorca bezprawnego i karalnego zachowania polegającego na przywłaszczeniu, przy czym przyjęcie takiej optyki wykładniczej nigdy nie zostało w sposób wyczerpujący uzasadnione. Co więcej – po pierwsze – zaaprobowanie wspomnianego modelu egzegezy nie znajduje oparcia w unormowaniach polskiej ustawy karnej, zaś – po wtóre – akceptacja tego poglądu prowadziłaby do konieczności przyjęcia absurdalnych rozstrzygnięć w sferze stosowania prawa.

Niemniej jednak w tym miejscu trzeba poczynić zastrzeżenie, że – jak słusznie podkreślono w doktrynie i orzecznictwie – „Posiadanie jest instytucją prawa rzeczowego, oznaczającą stan faktyczny, polegający na władaniu określoną rzeczą przez posiadacza. W prawie cywilnym nie istnieje

²⁶ Por. np. *ibid.*, s. 211; O. Górniok, w: I. Andrejew [i in.], *System...*, t. IV, cz. 2, s. 411; R.A. Stefański, *op. cit.*, s. 558; M. Gałązka, w: A. Grześkowiak [i in.], *op. cit.*, s. 377; wyrok SN z 2 IX 2004 r., sygn. akt II KK 344/03, LEX nr 137458; wyrok SN z 4 VIII 1978 r., sygn. akt Rw 285/78, OSNKW 1978, nr 10, poz. 118.

instytucja posiadania prawa majątkowego. Nie można się również zgodzić z twierdzeniem, że posiadanie w rozumieniu prawa karnego odmiennie od ujęcia cywilistycznego dotyczyć może również praw majątkowych. Wymóg posiadania dotyczy cudzej rzeczy ruchomej, natomiast nie jest ani możliwy, ani konieczny do spełnienia w przypadku przywłaszczenia praw majątkowych²⁷. Zatem za nietrafną uznać należy konkluzję wyrażoną pośrednio w treści wyroku Sądu Najwyższego z 2 grudnia 2008 r. o sygn. akt III KK 221/08, która stanowi, że możliwe jest posiadanie prawa majątkowego. Na trafność tegoż stwierdzenia nie może rzutować treść przepisu art. 352 § 1 k.c., stosownie do którego: „Kto faktycznie korzysta z cudzej nieruchomości w zakresie odpowiadającym treści służebności, jest posiadaczem służebności”. Owo „posiadanie służebności” jest specyficzną konstrukcją juretyczną, która jest różna od tradycyjnego posiadania rzeczy. Daje temu wyraz sam ustawodawca, który w treści przepisu art. 352 § 2 k.c. przesądził o tym, że do posiadania służebności stosuje się jedynie odpowiednio przepisy o zwyczajnych stosunkach posesoryjnych. Tymczasem tradycyjne posiadanie odnosi się wyłącznie do faktycznego władztwa nad rzeczą, które może przybrać formę posiadania samoistnego lub zależnego²⁸.

Jak już była o tym mowa – przepis art. 278 § 1 k.k. stanowi, że odpowiada za popełnienie czynu zabronionego w postaci kradzieży osoba zabierająca cudzą rzecz ruchomą w celu jej przywłaszczenia. Natomiast – stosownie do przepisu art. 284 § 1 k.k. – bezprawne i karalne jest przywłaszczenie sobie cudzej rzeczy ruchomej lub prawa majątkowego. Należy zauważyć, że analizując brzmienie semantyczne wskazanych powyżej jednostek redakcyjnych tekstu prawnego, trzeba dojść do wniosku, iż dopuszcza się przywłaszczenia sprawca, który – przed postąpieniem z *obiectum sceleris* jak właściciel – nie dokonał uprzedniego zaboru cudzej rzeczy ruchomej albo takowego zaboru dokonał, lecz w momencie jego dokonywania nie działał „celem przywłaszczenia”. Co więcej, ujmując rzecz pojęciowo, wydaje się, że w skład stosunku merytorycznego poszczególnych znamion typu czynu zabronionego kwalifikowanego z przepisu art. 284 § 1 k.k. może się mieścić również taka sytuacja, w której dana osoba realizuje tylko jeden ze zbiorczo określonych skutków stanowiących cechy wzorca bezprawnego i karalnego zachowania polegającego na kradzieży. Wydaje się, że przyjęcie powyższych perspektyw wykładniczych z całą pewnością

²⁷ B. Michalski, w: A. Wąsek [i in.], *Kodeks...*, t. II, s. 1087, postanowienie SN z 12 II 2009 r., sygn. akt IV KK 3/09, LEX nr 496136.

²⁸ Por. wyrok SN z 11 V 2005 r., sygn. akt III CK 556/04, LEX nr 221731.

wywołałoby konieczność zaakceptowania stwierdzenia, iż sprawca przywłaszczenia nie musi tkwić w niebezprawnym posiadaniu rzeczy, z którą postępuje on jak właściciel. Czyniąc przedmiotem gruntownej analizy tak postawioną hipotezę, nie sposób nie stwierdzić, że jej odrzucenie w niektórych wypadkach mogłoby doprowadzić do naruszenia przez organy wymiaru sprawiedliwości konstytucyjnej zasady równości wobec prawa. Tytułem przykładu należy wskazać na sytuację, w której dany podmiot omyłkowo zabiera nienależącą doń rzecz ruchomą, błędnie myśląc, iż przedmiot ten stanowi jego własność, a następnie, dowiadując się, że obiekt ten należy do innej osoby, decyduje się na postąpienie z rzeczonym *objectum sceleris* jak właściciel. Dokonując weryfikacji przedstawionego stanu faktycznego, trzeba uznać, że przyjmując na gruncie polskiego prawa karnego monistyczne ujęcie bezprawności, jego bohater znajdował się w bezprawnym posiadaniu jednego z przedmiotów bezpośredniego działania stanowiących znamiona typu czynu zabronionego polegającego na przywłaszczeniu. Nie można bowiem tracić z pola widzenia, że przedmiotem ochrony wzorca bezprawnego i karalnego zachowania kwalifikowanego z przepisu art. 278 § 1 k.k. jest „własność, posiadanie oraz inne prawa rzeczowe i obligacyjne do rzeczy ruchomej”²⁹. Natomiast dobro prawne, będące znamieniem typu czynu zabronionego w postaci przywłaszczenia jest w zasadniczej części tożsame z powyżej zaprezentowanym, z tą wszakże różnicą, że do jego zakresu nie zaliczają się stosunki posesoryjne³⁰. Unormowania dotyczące istoty wykonywania prawa własności zawarte są głównie w przepisie art. 140 k.c., który stanowi, że: „W granicach ustalonych przez ustawy i zasady współżycia społecznego właściciel może, z wyłączeniem innych osób, korzystać z rzeczy zgodnie ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem swego prawa, w szczególności może pobierać pożytki i inne dochody z rzeczy. W tych samych granicach może rozporządzać rzeczą”. Stosownie zaś do przepisu art. 222 § 1 k.c.: „Właściciel może żądać od osoby, która włada faktycznie jego rzeczą, ażeby została mu wydana, chyba że osobie tej przysługuje skuteczne względem właściciela uprawnienie do władania rzeczą”. Wydaje się, iż w oparciu o zacytowane unormowania należy uznać, że dopuszcza się bezprawnego zachowania osoba, która bez zgody właściciela faktycznie włada przysługującym uprawnionemu przedmiotem, nie będąc do tego w sposób prawnie skuteczny upoważniona. Owa bezprawność nie

²⁹ M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, w: A. Barczak-Oplustil [i in.], *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 33.

³⁰ *Ibid.*, s. 208.

jest przy tym uzależniona od procesów psychicznych zachodzących po stronie sprawcy. Nadto stosownie do przepisu art. 342 k.c.: „Nie wolno naruszać samowolnie posiadania, chociażby posiadacz był w złej wierze”. Natomiast przepis art. 344 § 1 k.c. stanowi, że: „Przeciwko temu, kto samowolnie naruszył posiadanie, jak również przeciwko temu, na czyją korzyść naruszenie nastąpiło, przysługuje posiadaczowi o przywrócenie stanu poprzedniego i o zaniechanie naruszeń. Roszczenie to nie jest uzależnione od dobrej wiary posiadacza ani od zgodności posiadania ze stanem prawnym, chyba że prawomocne orzeczenie sądu lub innego powołanego do rozpoznawania tego rodzaju spraw organu państwowego stwierdziło, że stan prawny powstały na skutek naruszenia jest zgodny z prawem”. Zatem na podstawie zacytowanych jednostek redakcyjnych tekstu prawnego należy uznać, że dopuszcza się zachowania bezprawnego osoba, która samowolnie, a więc bez zgody poprzedniego posiadacza, narusza czyjeś posiadanie. Trzeba wszakże przy tym podkreślić, że bezprawność takiego postąpienia nie jest uzależniona od rodzaju stosunku psychicznego sprawcy do popełnionego przezeń czynu, co *expressis verbis* wynika z treści przepisu art. 344 § 1 k.c. Zatem zarówno naruszenie prawa własności, jak i posiadania, nie jest zależna od stanu świadomości osoby naruszającej normy prawa prywatnego. Oznacza to, że dyspozycja normy sankcjonowanej, z którą sprzężona jest ustawowa norma sankcjonująca wynikająca z przepisu art. 278 § 1 k.k., brzmi następująco: „Zakazane jest naruszanie cudzego prawa własności, posiadania oraz innych praw rzeczowych i obligacyjnych”. Natomiast norma sankcjonowana – leżąca u podstaw normy sankcjonującej dekodowanej z przepisu art. 284 § 1 k.k. – wyraża dyrektywę o treści: „Zakazane jest naruszanie cudzego prawa własności, innych praw rzeczowych lub obligacyjnych”. Zatem zaprezentowane opisy bezprawnego zachowania nie zawierają w swej treści komponentów związanych z przeżyciami psychicznymi zachodzącymi po stronie sprawcy. Warto przy tym zaznaczyć, że konkluzja ta jest zgodna z przyjętą na gruncie prawa karnego materialnego zasadą, iż w skład norm nakazu/zakazu wchodzi jedynie komponenty przedmiotowe³¹. Oznacza to, że omyłkowe zabranie cudzej rzeczy ruchomej bez zgody osoby uprawnionej jest zachowaniem bezprawnym, przeciwko któremu przysługuje uprawnionemu choćby prawo do zastosowania obrony koniecznej, przy czym ów zabór narusza zarówno własność, jak i posiadanie. Oznacza to, że osoba, która w opisany powyżej sposób zawładnęła cudzą rzeczą ruchomą, nie uczyniła tego w sposób legalny. *Ergo* podmiot taki nie znajdowałby się

³¹ W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2010, s. 111.

w niebezprawnym posiadaniu zagarniętego przedmiotu czynności wykonawczej. Jednocześnie trzeba poczynić zastrzeżenie, że podmiot taki nie realizowałby swym zachowaniem znamion kradzieży, albowiem w momencie dokonywania zaboru nie działał on w celu przywłaszczenia. Powstaje zatem pytanie, czy osoba, która omyłkowo dokonała zaboru cudzej rzeczy ruchomej, może następnie dopuścić się bezprawnego i karalnego postąpienia w postaci przywłaszczenia? Wydaje się, że odpowiedź na tak przedstawione zagadnienie musi być twierdząca. Przyjmując bowiem alternatywny model wykładniczy, należałoby uznać, że może dopuścić się popełnienia czynu zabronionego kwalifikowanego z przepisu art. 284 § 1 k.k. podmiot, który znajdował się w legalnym posiadaniu cudzej rzeczy ruchomej, natomiast nie może swym postąpieniem wyczerpać cechy wspomnianego wzorca bezprawnego i karalnego postępku osoba będąca w nielegalnym posiadaniu rzeczoności przedmiotu bezpośredniego działania. Oznacza to, że przy przyjęciu takiej perspektywy, bohater przedstawionego w treści niniejszego akapitu stanu faktycznego odpowiadałby prawnokarnie jedynie wtedy, gdyby legalnie znalazł się we władaniu cudzej rzeczy ruchomej. Nie można więc tracić z pola widzenia, że akceptacja krytykowanego modelu wykładniczego stanowiłaby przejaw promowania tego sprawcy, który znalazłby się w mniej pożądaney z punktu widzenia ustawodawcy sytuacji, czyli w bezprawnym posiadaniu. Wydaje się, że taka interpretacja naruszałaby ustrojową zasadę równości obywateli wobec prawa, tj. różnicowałaby położenie poszczególnych osób charakteryzujących się tą samą cechą relevantną, która to reguła została *explicite* wyrażona w treści przepisu art. 32 ust. 1 Konstytucji³².

Nadto zaaprobowanie krytykowanego poglądu uniemożliwiłoby uznanie, że realizuje znamiona typu czynu zabronionego polegającego na przywłaszczeniu osoba, która po uprzednim dokonaniu zaboru pojazdu w celu krótkotrwałego użycia, decyduje się postąpić z zabraną rzeczą ruchomą jak właściciel. Trzeba zaznaczyć, że również w przedstawionej w tym miejscu sytuacji napastnik znajdowałby się w bezprawnym posiadaniu cudzego przedmiotu. Należy przy tym wskazać, że sprawca ten nie realizowałby swym postąpieniem cechy wzorca bezprawnego i karalnego zachowania polegającego na kradzieży, albowiem osoba ta nie działała w momencie dokonania zaboru „w celu przywłaszczenia”. Wydaje się, że rozstrzygnięcie wskazanej powyżej sytuacji faktycznej w ten sposób, iż jej bohater odpowiadałby jedynie za czyn zabroniony w postaci zaboru pojazdu w celu krót-

³² P. Sarnecki, *Prawo konstytucyjne*, Warszawa 2004, s. 116–117.

kotrwałego użycia, byłoby niezasadne zarówno ze względów dogmatycznych, jak i kryminalnopolitycznych. Tytułem uzasadnienia, w pierwszej kolejności trzeba mieć na uwadze, że biorąc pod uwagę kryteria semantyczne, w przedstawionym w treści niniejszego akapitu stanie faktycznym sprawca formalnie realizowałby znamiona typu czynu zabronionego określonego w przepisie art. 284 § 1 k.k. Po drugie – rzeczony napastnik naruszałby przedmiot ochrony omawianego wzorca bezprawnego i karalnego postąpienia. Wreszcie nie sposób nie uznać, że postąpienie z rzeczą ruchomą jak właściciel jest o wiele bardziej społecznie szkodliwe, aniżeli jej samowolne i krótkotrwałe użycie.

Biorąc pod uwagę opisane powyżej argumenty, niezasadny jest pogląd wyrażony przez Sąd Najwyższy w tekście wyroku z 2 grudnia 2008 r. o sygn. akt III KK 221/08, jakoby dopuszczał się popełnienia postąpienia spełniającego cechy wzorca bezprawnego i karalnego zachowania polegającego na przywłaszczeniu jedynie ten sprawca, który postępuje jak właściciel z legalnie przezeń posiadaną cudzą rzeczą ruchomą.

4. W treści wcześniejszego fragmentu niniejszej glosy zasygnalizowano, że elementem konstytutywnym dla bytu czynu zabronionego określonego w przepisie art. 278 § 1 k.k. jest brak zgody pokrzywdzonego na dokonanie zaboru rzeczy ruchomej. Wydaje się jednak, że istnienie owej zgody nie jest również bez znaczenia dla możliwości przesądzenia, iż sprawca swym zachowaniem zrealizował cechy wzorca bezprawnego i karalnego zachowania kwalifikowanego z przepisu art. 284 § 1 k.k. W treści judykatu SN z 2 grudnia 2008 r. o sygn. akt III KK 221/08 podkreślono, że przywłaszczenia można dokonać tylko poprzez bezprawne, z pominięciem osoby uprawnionej, rozporządzenie cudzą rzeczą ruchomą lub prawem majątkowym. Trzeba przypomnieć, że jednym, lecz nie jedynym, z przejawów „bezprawnego” dysponowania rzeczą lub prawem majątkowym jest ich rozporządzenie bez istnienia uzasadnionej po temu podstawy prawnej³³. Zarówno w doktrynie prawa karnego materialnego, jak i w orzecznictwie sądowym, podkreśla się, że do składników każdego typu czynu zabronionego pod groźbą kary należą znamiona decydujące o bezprawności danego zachowania, tj. o naruszeniu normy sankcjonowanej. Jednym z tych znamion jest tzw. „przedmiot ochrony”, zwany też „dobrem prawnym” lub „dobrem prawem chronionym”³⁴.

³³ M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, w: A. Barczak-Oplustil [i in.], *Kodeks...*, op. cit., s. 213.

³⁴ A. Zoll, w: G. Bogdan, Z. Cwiakalski, P. Kardas, J. Majewski, J. Raglewski, M. Szewczyk, W. Wróbel, A. Zoll, *Kodeks karny. Część ogólna*.

Podkreśla się, że elementem konstytutywnym dla stwierdzenia, że sprawca danym zachowaniem naruszył normę sankcjonowaną (dopuszczył się postąpienia bezprawnego), jest przesądzenie, iż podmiot odpowiedzialności karnej dopuścił się ataku na przedmiot ochrony. „Brak zagrożenia dobra zachodzi najczęściej wtedy, gdy zachowanie jest prawnie oceniane pozytywnie lub w ogóle nie stanowi przedmiotu wartościowania, mieszcząc się na obszarze wolności człowieka”³⁵. Wzorzec bezprawnego i karalnego zachowania kwalifikowanego z przepisu art. 284 § 1 k.k. został umiejscowiony w ramach rozdziału XXXV Kodeksu karnego – grupującym przestępstwa przeciwko mieniu. Stosownie do przepisu art. 44 k.c.: „Mieniem jest własność i inne prawa majątkowe”. W oparciu o powyższe okoliczności należy stwierdzić, co już zresztą zostało zasygnalizowane, że przedmiotem ochrony typu czynu zabronionego polegającego na przywłaszczeniu cudzej rzeczy ruchomej lub prawa majątkowego jest własność lub inne prawa rzeczowe albo obligacyjne do rzeczy ruchomej lub prawo majątkowe³⁶. W piśmiennictwie zasadnie podkreśla się, że niektóre dobra prawne, które są chronione przez ustawodawcę, mają względną wartość społeczną. Oznacza to, że ich ochrona zależy od woli dzierżyciela danej wartości. W konsekwencji uznać należy, że: „Ochrona własności jako dobra prawnego zależy od tego, czy dysponent tym dobrem daje zgodę np. na jego uszczuplenie. Nie jest atakiem na własność zniszczenie cudzej rzeczy za zgodą właściciela. W tym wypadku wrażenie, że czyn atakuje dobro prawne, jest skutkiem pomieszania dobra prawnego z obiektem czynności

na. Komentarz, t. I, red. A. Zoll, Warszawa 2007, s. 26; I. Andrejew, *Polskie..., op. cit.*, s. 144; K. Buchała, A. Zoll, *Polskie prawo karne*, Warszawa 1995, s. 146–147; uznanie dobra prawnego za znamię typu czynu zabronionego zostało szeroko zaaprobowane w orzecznictwie sądowym: wyrok SN z 12 III 1999 r., sygn. akt WKN 37/98, LEX nr 35872; wyrok SN z 14 X 1982 r., sygn. akt I KR 217/82, LEX nr 19831; wyrok SN z 19 VI 1997 r., sygn. akt V KKN 282/96, LEX nr 31448; postanowienie SN z 1 IV 2005 r., sygn. akt IV KK 42/05, LEX nr 151484; postanowienie SN z 15 VI 1936 r., sygn. akt II K 568/36, LEX nr 374973; wyrok SN z 2 IV 2008 r., sygn. akt III KK 473/07, LEX nr 388523; wyrok SN z 26 XI 2008 r., sygn. akt IV KK 164/08, LEX nr 531394; uchwała SN z 27 X 2005 r., sygn. akt I KZP 32/05, LEX nr 157026; wyrok SN z 5 I 2004 r., sygn. akt III KK 181/03, LEX nr 84453; wyrok SN z 9 VIII 2000 r., sygn. akt V KKN 208/00, LEX nr 43438; postanowienie SN z 23 IX 2009 r., sygn. akt I KZP 15/09, LEX nr 518124.

³⁵ W. Wróbel, A. Zoll, *op. cit.*, s. 168.

³⁶ M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, w: A. Barczak-Oplustil [i in.], *Kodeks..., op. cit.*, s. 208; Komentarz do art. 284 kodeksu karnego (Dz.U.97.88.553), w: M. Mozgawa, M. Budyn-Kulik, P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, *Kodeks karny. Praktyczny komentarz*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2010, teza nr 1.

wykonawczej, będącym nosicielem chronionej prawem wartości. Sprawca niszczy rzecz stanowiącą przedmiot własności, ale ponieważ właściciel wyraził zgodę na zniszczenie tego przedmiotu, to nie atakuje własności, a wręcz ją potwierdza”³⁷. W oparciu o powyższe rozważania, stosując wnioskowanie *a maiori ad minus*, trzeba stwierdzić, że jeżeli w granicach prawa własności mieści się możliwość wyrażenia zgody na zniszczenie należącego do danej osoby składnika majątku, to tym bardziej podmiot uprawniony może owym składnikiem swobodnie rozporządzać. Trzeba wszakże mieć na uwadze, że zgodnie z przepisem art. 140 k.c. *in fine* do treści prawa własności należy – w granicach określonych w ustawach oraz przez zasady współżycia społecznego – uprawnienie do rozporządzenia rzeczą. Oznacza to, że istota przedmiotu ochrony, będącego jednym ze składników typu czynu zabronionego polegającego na przywłaszczeniu, wyklucza naruszenie chronionej przez ustawodawcę abstrakcyjnej wartości w postaci własności lub innych praw majątkowych, w sytuacji, gdy sprawca postępuje z określonym składnikiem mienia jak właściciel za zgodą dysponenta tegoż składnika. W takim bowiem przypadku napastnik nie atakuje dobra prawem chronionego, które legło u podstaw penalizacji zachowań opisanych w treści przepisu art. 284 § 1 k.k. Wydaje się, że takie stanowisko zostało również wyrażone w treści wyroku Sądu Najwyższego z 2 grudnia 2008 r. o sygn. akt III KK 221/08. W jego tekście podkreślono bowiem, że tylko takie bezprawne rozporządzenie cudzą rzeczą stanowi przywłaszczenie, które następuje „z pominięciem osoby uprawnionej”, a więc bez jej aprobaty³⁸. Pogląd ten został we wcześniejszym okresie kilkakrotnie akcentowany w judykaturze. W treści judykatu z 5 stycznia 1925 r. o sygn. akt II K 2317/24 stwierdzono, iż „Przestępstwo przywłaszczenia polega między innymi na działaniach polegających na bezprawnym obróceniu na swoją korzyść cudzego mienia, otrzymanego w określonym celu, bez zgody właściciela i wbrew temu celowi”³⁹. Ten sam model interpretacyjny zaaprobowano w wyroku Sądu Apelacyjnego w Lublinie z 6 października 1998 r. o sygn. akt II AKa 108/98, w tekście którego wskazano, że „Niezbędnym składnikiem przywłaszczenia jest – pod względem podmiotowym – zamiar sprawcy pozbawienia właściciela mienia stanowiącego jego własność, a znajdującego się w posiadaniu sprawcy i zatrzymanie tego mienia

³⁷ W. Wróbel, A. Zoll, *op.cit.*, s. 169.

³⁸ Stwierdzenia o treści: „z wyłączeniem osoby uprawnionej” użyto również w tekście wyroku SN z 6 I 1978 r., sygn. akt V KR 197/77, OSNPG 1978, nr 6, poz. 64 oraz w wyroku SA w Lublinie z 3 XII 1998 r., sygn. akt II AKa 176/98, LEX nr 36260.

³⁹ Zb.O. 1925, poz. 1.

wbrew woli właściciela”⁴⁰. Rekapitulując, w oparciu o wskazane powyżej argumenty należy stwierdzić, że nie realizuje znamion wzorca bezprawnego i karalnego zachowania osoba, która postępuje z cudzą rzeczą ruchomą lub prawem majątkowym jak właściciel za zgodą dysponenta określonego składnika majątkowego, a to z uwagi na niewyczerpanie przez postąpienie podmiotu odpowiedzialności karnej jednego z komponentów decydujących o bezprawności określonego czynu w postaci istnienia ataku na dobro prawem chronione.

5. Reasumując, w oparciu o zaprezentowane powyżej argumenty należy uznać, że założenia przedstawione w treści głosowanego judykatu w zasadniczej części zasługują na aprobatę. Należy wszakże po raz kolejny zaznaczyć, że żadną miarą nie można zgodzić się z wyrażonym tam poglądem, iż przywłaszczenia można się dopuścić jedynie względem legalnie posiadanej rzeczy ruchomej.

⁴⁰ LEX nr 36254, por. również wyrok SN z 4 VI 1998 r., sygn. akt V KKN 220/97, LEX nr 34988; postanowienie SN z 19 XII 1957 r., sygn. akt II KO 83/57, LEX nr 168642; wyrok SN z 10 V 1960 r., sygn. akt I K 453/59, LEX nr 170014.